

ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΕΠΙΤΟΚΙΑ

Με αφορμή τα ερωτήματα που προέκυψαν από την απόφαση 1219/2001 του Αρείου Πάγου, η Τράπεζα της Ελλάδος, με την επιστολή 1375/23.5.02 του Διοικητή αυτής διευκρινίζει, κατόπιν σχετικής επιστολής του Προέδρου της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, τα ζητήματα που αφορούν τον τρόπο καθορισμού των τραπεζικών επιτοκίων και ιδίως το ισχύον καθεστώς της ελεύθερης διαμόρφωσής τους.

Ειδικότερα, η Τράπεζα της Ελλάδος, που λόγω αρμοδιότητας είναι η αρχή που θεσμοθέτησε με αποφάσεις της (κανονιστικές διοικητικές πράξεις) το ισχύον καθεστώς, αποσαφηνίζει τη ratio της διάκρισης μεταξύ τραπεζικών και εξωτραπεζικών επιτοκίων, τους λόγους που οδήγησαν στη διαφοροποίηση της ρύθμισης των δύο αυτών κατηγοριών επιτοκίων και, κατά συνέπεια, την έλλειψη δυνατότητας ανάλογης εφαρμογής επί των τραπεζικών επιτοκίων του εκάστοτε ισχύοντος ανωτάτου ορίου για τα εξωτραπεζικά επιτόκια. Στο πλαίσιο αυτό και για λόγους πληρότητας, παρατίθενται το σχετικό απόσπασμα της υπ' αριθμ. 1219/2001 απόφασης του Αρείου Πάγου, η ανωτέρω επιστολή του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, καθώς και δύο συνημμένα σε αυτήν πρακτικά συνεδριάσεων του Νομικού Συμβουλίου της Τράπεζας της Ελλάδος αναφορικά με το ίδιο θέμα.

ΑΡΙΘΜΟΣ 1219/2001

Το Δικαστήριο του Αρείου Πάγου Δ' Πολιτικό Τμήμα

.....

IX. Σύμφωνα με την ΠΔ/ΓΕ υπ' αριθ. 2286/28.1.1994 που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του αρθ. 1 του Ν.1266/1982 σχετικά με τα καταναλωτικά δάνεια και τα χρεωστικά υπόλοιπα λογαριασμών πιστωτικών δελτίων, τα επιτόκια καθορίζονται ελεύθερα από τα πιστωτικά ιδρύματα με την επιφύλαξη όμως των διατάξεων περί ελαχίστων ορίων επιτοκίων χορηγήσεων που τυχόν ισχύουν. Τα τραπεζικά επιτόκια είναι σήμερα κατά κανόνα ελεύθερος διαπραγματεύσιμα και το ισχύον γι' αυτά καθεστώς δεν συνοδεύεται από τη θέσπιση ανωτάτων ορίων. Η επέμβαση του νομοθέτη περιορίζεται στη ρύθμιση των εξωτραπεζικών μόνο επιτοκίων. Εξάλλου τα εξωτραπεζικά επιτόκια παρά τον περιορισμό τους στις εξωτραπεζικές συναλλαγές δεν παύουν να έχουν γενικότερη κοινωνικοοικονομική σημασία και ν' αφορούν και τις τραπεζικές συμβατικές σχέσεις. Ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του δικαιώματος στην ελεύθερη διαμόρφωση των τραπεζικών επιτοκίων είναι η συμπίεσή τους κάτω από τα όρια των εξωτραπεζικών. Έτσι η συμφωνία για επιτόκια που υπερβαίνουν τα ανώτατα αυτά όρια δεν παύει να απαγορεύεται από το νόμο (ΑΚ281). Ενόψει των ανωτέρω, γενικός όρος που επιτρέπει στην τράπεζα να καθορίζει εκάστοτε συμβατικό τόκο με τον οποίο θα χρεώνεται ο λογαριασμός του πελάτη στις περιπτώσεις τμηματικών εξοφλήσε-

ων (καταβολών σε δόσεις) είναι καταχρηστικός και συνεπώς άκυρος λόγω αντιθέσεώς του στο άρθρ. 2 παρ. 7 περ. ια' του Ν.2251/1994 όταν δεν καθορίζονται κριτήρια ειδικά εκ των προτέρων και εύλογα για τον καταναλωτή-πελάτη. Εν προκειμένω το Εφετείο καθόσον αφορά τον υπό στοιχείο (16α) γενικό όρο, ο οποίος με την ένδικη αγωγή του αναιρεσειόντος σωματείου θεωρείται καταχρηστικός, δέχθηκε τα ακόλουθα: Κατά τον όρο 16α ΓΟΣ (“ο λογαριασμός θα χρεώνεται με συμβατικό τόκο στις περιπτώσεις τμηματικών εξωφλήσεων (καταβολών σε δόσεις) ο οποίος καθορίζεται εκάστοτε από την Τράπεζα και σήμερα, Μάρτιος 97, είναι 28,44%”). Το εκκαλούν σωματείο υποστηρίζει ότι ο όρος αυτός είναι αντίθετος προς το άρθρο 2 παρ. 6 και 7ε' του Ν.2251/1994. Σύμφωνα όμως με το άρθρο 295 περ. α' ΑΚ, αν οφείλεται τόκος από δικαιοπραξία χωρίς να ορίζεται το ποσοστό του, ισχύει ο νόμιμος τόκος. Για τα χρεωστικά υπόλοιπα λογαριασμών πιστωτικών καρτών δεν υφίσταται νόμιμα καθοριζόμενος δικαιοπρακτικός τόκος. Γι' αυτό και η 2286/28.1.1994 Πράξη Διοικητή Τράπεζας Ελλάδος, που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 1 του Ν.1266/1982, όρισε ότι “τα επιτόκια καθορίζονται ελεύθερα από τη δανειστρία Τράπεζα, με την επιφύλαξη των διατάξεων, περί ελαχίστων ορίων επιτοκίων χορηγήσεων που εκάστοτε ισχύουν”. Επομένως, ο άνω συμβατικός τόκος που θα καθορίζεται εκάστοτε από την Τράπεζα και με τον οποίο θα χρεώνεται ο λογαριασμός του κατόχου κάρτας, σε περίπτωση τμηματικών εξωφλήσεων, δεν μπορεί να υπερβαίνει τον ισχύοντα κάθε φορά νόμιμο τόκο. Με βάση τις παραδοχές αυτές σε σχέση με τον διαληφθέντα γενικό όρο, το Εφετείο έκρινε ότι ο όρος αυτός δεν είναι καταχρηστικός. Ετσι όμως που έκρινε και απέρριψε κατά τούτο την αγωγή του αναιρεσειόντος σωματείου παραβίασε την ουσιαστικού δικαίου διάταξη του άρθρ. 2 παρ. 7 περ. ια' του Ν.2251/1994, την οποία εσφαλμένως ερμήνευσε και εφάρμοσε. Τούτο ειδικότερα γιατί θεώρησε μη καταχρηστικό τον προαναφερθέντα γενικό όρο μολονότι αυτός εμφανίζει αοριστία αφού επιτρέπει στην προμηθεύτρια κατά την έννοια του νόμου τράπεζα να προσδιορίζει οποτεδήποτε συμβατικό τόκο χωρίς να είναι εκ των προτέρων γνωστά στον καταναλωτή-πελάτη κριτήρια ειδικά και εύλογα πράγμα που οδηγεί στη διάψευση των τυπικών και δικαιολογημένων προσδοκιών του πελάτη ως προς την εξέλιξη της συναλλακτικής σχέσεως με την τράπεζα. Παραβιάζεται έτσι από την τράπεζα η βαρύνουσα αυτήν υποχρέωση σαφήνειας και διαφάνειας του σχετικού ΓΟΣ χωρίς να έχει σημασία ούτε και εξετάζεται αν η πρακτική εφαρμογή του όρου αυτού από τη συγκεκριμένη (εναγόμενη) τράπεζα έχει οδηγήσει πράγματι σε ανεπιεική για τους καταναλωτές επιτόκια. Συνεπώς ο δεύτερος λόγος της αιτήσεως αναιρέσεως εκ του άρθρ. 559 αριθ. 1 Κ.Πολ.Δ. κρίνεται βάσιμος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος
προς τον Πρόεδρο της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών

Αθήνα, 23 Μαΐου 2002

Α.Π. 1375

Κύριε Πρόεδρε,

Σε απάντηση της από 20 Μαρτίου 2002 επιστολής σας, θα ήθελα να διευκρινίσω ορισμένα θέματα που συνδέονται με τις αποφάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, με τις οποίες πραγματοποιήθηκε η μετάβαση από το καθεστώς διοικητικού καθορισμού των τραπεζικών επιτοκίων σε καθεστώς ελεύθερης διαμόρφωσής τους.

1. Όπως είναι γνωστό, τα επιτόκια των τραπεζικών χορηγήσεων και καταθέσεων καθορίζοντο επί μακρά χρονική περίοδο από την Τράπεζα της Ελλάδος. Το καθεστώς διοικητικού καθορισμού των επιτοκίων μετεβλήθη σταδιακά από το έτος 1987. Ειδικότερα:

α) Από το τέλος του Ιουνίου του έτους 1987 άρχισε η διαδικασία απελευθέρωσης των επιτοκίων με την κατάργηση του ανώτατου ορίου επιτοκίου 21,5% στις βραχυπρόθεσμες και σε άλλες κατηγορίες τραπεζικών πιστώσεων. Ταυτόχρονα, για τις χορηγήσεις αυτές καθορίστηκε, από 30.6.87, ελάχιστο επιτόκιο 21% και δόθηκε η δυνατότητα στις τράπεζες να διαμορφώνουν ελεύθερα το επιτόκιο πάνω από το ελάχιστο αυτό όριο (ΠΔ/ΤΕ 1087/29.6.87).

Η απόφαση απελευθέρωσης των επιτοκίων χορηγήσεων προς τα άνω, με ταυτόχρονο καθορισμό κατωτάτου ορίου επιτοκίου, αποτέλεσε συνειδητή επιλογή της Τράπεζας της Ελλάδος για τη σταδιακή μετάβαση από το προηγούμενο καθεστώς διοικητικού καθορισμού των επιτοκίων σε καθεστώς διαμόρφωσής τους κυρίως από τις δυνάμεις προσφοράς και ζήτησης τραπεζικών πιστώσεων. Στα τραπεζικά επιτόκια άρχισε επομένως να ενσωματώνεται ένα πρόσθετο στοιχείο κόστους (ασφάλιστρο), το οποίο αντανάκλα το διαφορετικό μέγεθος κινδύνου που αντιστοιχεί στις επιμέρους κατηγορίες δανείων. Ο καθορισμός, εξάλλου, σε πρώτη φάση, κατωτάτου επιτοκίου αποσκοπούσε στην αποφυγή κατά την περίοδο εκείνη, υποχώρησης των επιτοκίων σε επίπεδα τα οποία δεν θα ήταν συμβατά με την ασκούμενη αντιπληθωριστική νομισματική πολιτική. Το σκεπτικό υιοθέτησης της συγκεκριμένης τακτικής και διαδικασίας για τη σταδιακή απελευθέρωση των επιτοκίων περιγράφεται λεπτομερώς στην Ετήσια Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 1987 (κεφ. ΙΙ, εδάφ. 5, σελ. 36 – *συνημμένο υπ' αριθμ. 1*).

β) Το επιτόκιο υπερημερίας για τις τραπεζικές χορηγήσεις απελευθερώθηκε από 1.7.89. Ειδικότερα, καθορίστηκε ως ελάχιστο όριο επιτοκίου υπερημερίας το εκάστοτε ελάχιστο όριο επιτοκίου δανείων για κεφάλαια κίνησης, προσαυξη-

μένο κατά 4 εκατοστιαίες μονάδες (ΠΔ/ΤΕ 1574/14.6.89). Το ελάχιστο αυτό όριο διατηρήθηκε μέχρι της 4.8.94, οπότε και καταργήθηκε.

Με την ΠΔ/ΤΕ 2393/15.7.1996, ορίστηκε ότι, από 1.8.96 και εφεξής, το επιτόκιο υπερημερίας δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει περισσότερο από 2,5 εκατοστιαίες μονάδες το προβλεπόμενο στην οικεία σύμβαση επιτόκιο ενήμερης οφειλής.

- γ) Μετά την απελευθέρωσή τους, τα τραπεζικά επιτόκια ακολούθησαν την τάση των επιτοκίων που καθόριζε η Τράπεζα της Ελλάδος (κυρίως τα επιτόκια παρέμβασης της Τράπεζας της Ελλάδος στη διατραπεζική αγορά χρήματος) κατά την άσκηση της νομισματικής πολιτικής και από την 1.1.2001 την τάση των αντίστοιχων επιτοκίων της ΕΚΤ. Επιπροσθέτως, τα τραπεζικά επιτόκια επηρεάζονται και από άλλους παράγοντες, όπως οι αποδόσεις εναλλακτικών προς τις τραπεζικές καταθέσεις τοποθετήσεων και το αναλαμβανόμενο εκάστοτε μέγεθος του κινδύνου από τη χορήγηση δανείων προς επιχειρήσεις ή νοικοκυριά. Ειδικώς για τα καταναλωτικά δάνεια σημειώνεται ότι, λόγω της ιδιαιτερότητας που χαρακτηρίζει την αξιολόγηση αυτής της κατηγορίας των δανείων (που συνδέεται με τη μαζικότητα των συναλλαγών και τη συνεπαγόμενη ενιαία εκτίμηση και κοστολόγηση του κινδύνου), ο αναλαμβανόμενος από τις τράπεζες κίνδυνος εύλογο είναι να μεταφράζεται σε ενιαίο για την κατηγορία ασφάλιστρο, το οποίο αντανακλάται στο επιτόκιο, ως στοιχείο αυξημένου κόστους.

2. Κατά την περίοδο της μερικής προς τα άνω απελευθέρωσης των επιτοκίων για ενήμερες τραπεζικές οφειλές, ο ανταγωνισμός μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων ασκούσε πίεση για τον περιορισμό του περιθωρίου μεταξύ των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων (spread). Εξάλλου, δεν υπήρχε ανάγκη να χρησιμοποιήσει η Τράπεζα της Ελλάδος, στο πλαίσιο της εξουσιοδοτικής διάταξης του άρθρου 2 του ΝΔ 588/48, άλλο επιτόκιο αναφοράς, εφόσον πλέον το εύρος των επιτοκίων χορηγήσεων διεμορφώνετο σύμφωνα με τις επικρατούσες συνθήκες της αγοράς, ιδίως όσον αφορά τα προαναφερθέντα στοιχεία κόστους και κινδύνου. Κατά συνέπεια, εκτός από την τήρηση του κατωτάτου ορίου, δεν ίσχυαν άλλες δεσμεύσεις ως προς το εύρος, εντός του οποίου μπορούσαν να διμορφωθούν τα επιτόκια χορηγήσεων.

Τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται και από σχετικές διευκρινίσεις που η Τράπεζα της Ελλάδος παρέσχε κατά καιρούς προς τις τράπεζες (συνημμένα υπ' αριθ. 2 και 3 αντίστοιχα έγγραφα, 2385/12.10.87 και 497/26.5.92).

3. Η σύμφωνα με το ΝΔ 588/48 γενική εξουσιοδότηση για τον καθορισμό των τραπεζικών επιτοκίων δεν πρέπει να συνδέεται με τη μεταγενέστερη ειδική εξουσιοδότηση του Ν.876/79 (άρθρο 15, παράγρ. 5) προς το Υπουργικό Συμβούλιο να καθορίζει κάθε φορά με Πράξη του, ύστερα από πρόταση της Τράπεζας της Ελλάδος, το ποσοστό του εκ δικαιοπραξίας τόκου, καθώς και του εξ υπερημερίας οφειλόμενου τόκου (εξωτραπεζικά επιτόκια).

Για την πρόταση καθορισμού των εξωτραπεζικών επιτοκίων, ως εντελώς διακριτής ρύθμισης από εκείνη του καθορισμού των τραπεζικών επιτοκίων, ελαμβάνετο υπό-

ψη το γενικό επίπεδο των επιτοκίων, και όχι ένα έκαστο των διαφορετικών επιτοκίων επί των τραπεζικών δανείων, το ύψος των οποίων διαφοροποιείτο με βάση τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν στην παράγρ. 1γ. (συνημμένο υπ' αριθ. 4 έγγραφο 421/29.2.88).

Ενδεικτικά σημειώνεται ότι:

- με στοιχεία μηνός Σεπτεμβρίου 1990 (δηλαδή ένα μήνα πριν από την έκδοση της Πράξης Υπουργικού Συμβουλίου 120/23.10.90, με την οποία τα εξωτραπεζικά επιτόκια συνδέθηκαν για πρώτη φορά με το εκάστοτε εφαρμοζόμενο επιτόκιο ποινής στα ανοίγματα των τρεχούμενων λογαριασμών των τραπεζών στην Τράπεζα της Ελλάδος), το μέσο επιτόκιο των τραπεζικών βραχυπρόθεσμων δανείων για κεφάλαιο κίνησης ανερχόταν σε 27,5% και το μέσο επιτόκιο στα μακροπρόθεσμα δάνεια σε 25,2% ετησίως, ενώ τα εξωτραπεζικά επιτόκια καθορίστηκαν σε χαμηλότερο επίπεδο (το δικαιοπρακτικό επιτόκιο 23% και το υπερημερίας 25% ετησίως).
- με στοιχεία μηνός Φεβρουαρίου 2002, ο μέσος όρος των τραπεζικών επιτοκίων ανερχόταν για βραχυπρόθεσμα δάνεια προς επιχειρήσεις σε 7,66% ετησίως, για πάγιες εγκαταστάσεις σε 7,81%, για στέγαση σε 5,77% και για καταναλωτικές δαπάνες σε 12,90% (ελάχιστο 11,23%, μέγιστο 15,90%), ενώ τα εξωτραπεζικά επιτόκια την ίδια περίοδο (από 9.11.01 μέχρι και σήμερα) ήταν 9,25% (δικαιοπρακτικό) και 11,25% (υπερημερίας).

Συνεπώς, τα τραπεζικά επιτόκια αποτελούσαν πάντοτε ξεχωριστή και μη επικαλυπτόμενη από άποψη πεδίου εφαρμογής κατηγορία επιτοκίων από εκείνη των εξωτραπεζικών επιτοκίων. Η διάκριση αυτή απορρέει από τη φύση των πραγμάτων και απηχείται στη θέσπιση δύο σαφώς διαφορετικών νομοθετικών εξουσιοδοτήσεων.

- 4.** Ενόψει του διττού αυτού νομοθετικού καθεστώτος, το Νομικό Συμβούλιο της Τράπεζας της Ελλάδος, υπόψη του οποίου είχε τεθεί σε ανύποπτο χρόνο το θέμα, έχει αποφανθεί ότι δεν γεννάται ζήτημα ανάλογης εφαρμογής επί των τραπεζικών επιτοκίων του εκάστοτε ισχύοντος ανωτάτου ορίου για τα εξωτραπεζικά επιτόκια, δοθέντος ότι ο μη καθορισμός από την Τράπεζα της Ελλάδος ανωτάτου ορίου στα τραπεζικά επιτόκια συνιστά ηθελημένη αρνητική ρύθμιση που δεν δημιουργεί νομοθετικό κενό, επί του οποίου και μόνον θα ήταν νοητή η ανάγκη κατάλληλης εφαρμογής άλλων διατάξεων. Η ρύθμιση αυτή αποτελεί νόμιμη άσκηση της ανατεθειμένης στην Τράπεζα της Ελλάδος αρμοδιότητας (συνημμένο υπ' αριθ. 5 πρακτικό Νομικού Συμβουλίου Ν.Ζ. 798/1995).

Αλλωστε, τυχόν επέκταση της εφαρμογής του ανωτάτου ορίου του εξωτραπεζικού επιτοκίου και επί των τραπεζικών συναλλαγών δεν θα ήταν δικαιολογημένη, διότι θα παράβλεπε τις κρίσιμες διαφορές που υπάρχουν μεταξύ αφενός των επιτοκίων που συμφωνούνται από τους συμβαλλομένους στις εξωτραπεζικές συναλλαγές και αφετέρου των τραπεζικών επιτοκίων, ο καθορισμός των οποίων προϋποθέτει λειτουργία οργανωμένης αγοράς και, γι' αυτόν το λόγο, πρόσθετες επιβαρύνσεις για την αντιμετώπιση των λειτουργικών εξόδων των τραπεζών.

πεζών και γενικότερα για την ασφαλή και αποτελεσματική διαμεσολαβητική δραστηριότητα των τραπεζών μεταξύ καταθετών και δανειοληπτών.

Επιπλέον, η μη θέσπιση περιορισμών στη διαμόρφωση των επιτοκίων υπαγορεύεται από την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, η οποία αποτελεί νομοθετημένη επιλογή σε όλες τις προηγμένες οικονομίες και, ιδιαίτερα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση (άρθρο 4 παρ. 1, 2 της Συνθήκης και άρθρο 2 του Καταστατικού ΕΣΚΤ/ΕΚΤ).

Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι ο μη καθορισμός ανωτάτου ορίου στα τραπεζικά επιτόκια ουδόλως συγκρούεται με το αίτημα της προστασίας των συναλλασσομένων, δοθέντος ότι, όπως προκύπτει από τη γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου της Τράπεζας της Ελλάδος, το οποίο εντελώς πρόσφατα ασχολήθηκε εκ νέου με το όλο θέμα, η προστασία των συναλλασσομένων μπορεί να διασφαλισθεί επαρκώς με την εφαρμογή των γενικών ρητρών του δικαίου (συνημμένο υπ' αριθ. 6 πρακτικό Νομικού Συμβουλίου Ν.Ζ. 853/2002).

Ελπίζω ότι οι ανωτέρω διευκρινίσεις απαντούν στα ερωτήματα που θέσατε με την επιστολή σας.

Με εκτίμηση

ΛΟΥΚΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΟΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

N. Z. 853

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΣ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Συνεδρίες των 27.2, 17.4, 25.4 και 9.5.2002

Μετέχουν οι καθηγητές:

κ.κ. Α. Γεωργακόπουλος, Πρόεδρος του Συμβουλίου, Κ. Μπέης, Γ. Κασιμάτης, Γ. Α. Καλλιμόπουλος, Ν. Ρόκας και Φ. Χριστοδούλου, Δικαστικός Σύμβουλος, μέλη. Γραμματέας ο Δικηγόρος κ. Π. Αδαμόπουλος.

Σύμφωνα με το άρθρο 293 του Α.Κ. το ανώτατο όριο του δικαιοπρακτικού τόκου και του τόκου υπερημερίας προσδιορίζεται όπως ορίζει ο νόμος – ήδη με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου μετά πρόταση της Τράπεζας της Ελλάδος (Ν. 876/79, αρ. 15 παρ. 5). Η ισχύουσα σήμερα ρύθμιση (Π.Υ.Σ. 1/14.1.2000) καθορίζει το ανώτατο όριο του δικαιοπρακτικού τόκου αφενός και του νομίμου τόκου και του τόκου υπερημερίας αφετέρου σε 5 και 7 εκατοστιαίες μονάδες αντιστοίχως υψηλότερο ετησίως από το επιτόκιο που εκάστοτε εφαρμόζει η Τράπεζα

της Ελλάδος στις χρηματοδοτήσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων έναντι τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου.

Εξάλλου, κατά το άρθρο 2 παρ. 3 του ν.δ. 588/1948, με απόφαση της Τράπεζας της Ελλάδος δύναται να καθορίζεται, “κατά παρέκκλιση από πάσης γενικής ή ειδικής διατάξεως περί του ύψους του τόκου”, το ύψος του τόκου που οφείλεται στις αναφερόμενες στη διάταξη αυτή τραπεζικές συναλλαγές (τραπεζικός τόκος). Η δυνάμει της ως άνω εξουσιοδοτήσεως τελευταία εκδοθείσα και ισχύουσα ΠΔ/ΤΕ 2286/28.1.94 διαλαμβάνει ότι το επιτόκιο, η διάρκεια και οι λοιποί όροι για τις ρυθμιζόμενες από αυτήν παροχές καταναλωτικής πίστης καθορίζονται από τη δανειστρία τράπεζα με την επιφύλαξη των διατάξεων περί ελαχίστων ορίων επιτοκίων χορηγήσεων που εκάστοτε ισχύουν.

Ενόψει του κατά τα ανωτέρω ισχύοντος διπλού νομοθετικού καθεστώτος το Συμβούλιο, με το υπό στοιχεία Ν.Ζ. 798/29.11.95 πρακτικό του, έχει αποφανθεί ότι δεν γεννάται ζήτημα ανάλογης εφαρμογής επί των τραπεζικών επιτοκίων του ισχύοντος εκάστοτε ανωτάτου ορίου εξωτραπεζικών επιτοκίων, δοθέντος ότι ο κατά τα άνω μη καθορισμός από την Τράπεζα της Ελλάδος ανωτάτου ορίου στα τραπεζικά επιτόκια συνιστά εν προκειμένω ηθελημένη αρνητική ρύθμιση και δεν δημιουργεί νομοθετικό κενό, επί του οποίου και μόνον παρίσταται ενδεχομένως ανάγκη κατάλληλης εφαρμογής άλλων διατάξεων. Τούτο συνιστά νόμιμη διαχείριση της ανατεθειμένης στην Τράπεζα της Ελλάδος αρμοδιότητας.

Ηδη τίθεται υπόψη του Συμβουλίου η πρόσφατη απόφαση 1219/2001 του Αρείου Πάγου, η οποία, εκδοθείσα επί συλλογικής αγωγής που αφορούσε την εγκυρότητα γενικών όρων για καταναλωτικά δάνεια μέσω πιστωτικών καρτών, περιέλαβε, μεταξύ άλλων, τη σκέψη ότι, αν και η επέμβαση του νομοθέτη περιορίζεται στη ρύθμιση των εξωτραπεζικών επιτοκίων, τα τελευταία “δεν παύουν να έχουν γενικότερη κοινωνικοοικονομική σημασία και να αφορούν και τις τραπεζικές συμβατικές σχέσεις. Ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του δικαιώματος στην ελεύθερη διαμόρφωση των τραπεζικών επιτοκίων είναι η συμπίεσή τους κάτω από τα όρια των εξωτραπεζικών. Έτσι η συμφωνία για επιτόκια που υπερβαίνουν τα ανώτατα αυτά όρια δεν παύει να απαγορεύεται από το νόμο (Α.Κ. 281)”.

Κατά την άποψη του Νομικού Συμβουλίου υπάρχουν στο εξεταζόμενο θέμα δύο ειδικότερα ζητήματα:

Το πρώτο ζήτημα είναι, αν η Τράπεζα της Ελλάδος έχει την εξουσία να αφήσει όλα ή ορισμένα τραπεζικά δάνεια χωρίς νομοθετικό όριο ανωτάτου επιτοκίου. Η απάντηση στο ζήτημα αυτό είναι καταφατική και στηρίζεται σε γενικότερες νομοπολιτικές επιλογές της Ελλάδος, της ΟΝΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η νομοθεσία των οποίων ακολουθεί, και στο πιστωτικό σύστημα, τις αρχές της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό (ιδίως άρθρο 4 παρ. 1, 2 Συνθήκης και άρθρο 2 Καταστατικού ΕΣΚΤ/ΕΚΤ). Υιοθέτηση των αρχών αυτών, αφενός σημαίνει ότι το κράτος δεν επιτρέπεται να περιορίζει τις δυνάμεις της ελεύθερης οικονομίας και αφετέρου προστατεύει τον πολίτη με τη διασφάλιση

της ανεμπόδιστης λειτουργίας του μηχανισμού της προσφοράς και της ζήτησης. Ειδικότερα, η παραδοχή ότι επιβάλλεται να υπάρχει νομοθετικό ανώτατο όριο επιτοκίου στις τραπεζικές συναλλαγές, κατά το πρότυπο του ορίου επιτοκίου των μη τραπεζικών συναλλαγών, δεν λαμβάνει υπόψη τις διαφορές, οι οποίες υπάρχουν από απόψεως λειτουργίας της αγοράς και ανταγωνισμού μεταξύ των επιτοκίων αφενός στην τραπεζική αγορά και αφετέρου στον εκτός αυτής χώρο. Ιδίως το τραπεζικό επιτόκιο διαμορφώνεται εκάστοτε λαμβανομένων υπόψη συγκεκριμένων στοιχείων κόστους (κυρίως: κόστους χρήματος και λειτουργικών εξόδων της κάθε τράπεζας). Εξάλλου η απελευθέρωση του τραπεζικού επιτοκίου δικαιολογείται και ίσως υπαγορεύεται και εκ του ότι ο τραπεζικός τόκος είναι εργαλείο όχι μόνον πιστωτικής πολιτικής (όπως ενδεχομένως είναι ο εξωτραπεζικός τόκος) αλλά και νομισματικής πολιτικής. Τυχόν αμετακίνητος εθνικός καθορισμός ανωτάτου ορίου επιτοκίων θα έπρεπε να θεωρηθεί ασυμβίβαστος προς τις διατάξεις που ορίζουν ότι η νομισματική πολιτική – άρα και ο προσδιορισμός του επιτοκίου – ασκείται από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών και έχει σκοπό την ενιαία προστασία της αξίας του κοινού νομίσματος των χωρών της ζώνης του ευρώ δια μέσου της εξασφάλισης της σταθερότητας του επιπέδου των τιμών στην Ευρωζώνη.

Το δεύτερο ζήτημα είναι αν και πώς προστατεύεται στη συγκεκριμένη εκάστοτε περίπτωση ο συναλλασσόμενος με την τράπεζα και ειδικότερα ο καταναλωτής, ιδίως στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες δεν έχει οριστεί ανώτατο όριο επιτοκίου. Η απάντηση στο θέμα αυτό είναι ότι η προστασία αυτή είναι ανεξάρτητη του ανωτάτου ορίου επιτοκίου, διότι η σχετική ανάγκη προστασίας μπορεί να ανακύπτει και όταν θεσπίζεται ανώτατο όριο επιτοκίου και η συγκεκριμένη σύμβαση δεν το έχει υπερβεί. Το ανεξάρτητο αυτό, από τη θέσπιση ή όχι ανωτάτου ορίου επιτοκίου θέμα, λύεται με την εφαρμογή των γενικών ρητρών (Α.Κ. 281, 288, 178-179, 371-373, 388, 409 Α.Κ. και Ν.2251/94), οι οποίες μπορούν, *in concreto*, να αποτελούν, κατά διεθνή εμπειρία, επαρκή προστασία του πελάτη των τραπεζών, χωρίς να δεσμεύουν εκ προτέρου την τραπεζική οικονομία και να μειώνουν την αναγκαία ευκαμψία της. Η ποικιλία των τραπεζικών εργασιών, η μη πλήρης συγκρισιμότητά τους προς τις εξωτραπεζικές συναλλαγές, η σημασία των τραπεζικών επιτοκίων για την πιστωτική και νομισματική πολιτική και η σαφής διατύπωση του άρθρου 2 παρ. 3 Ν.Δ. 588/48, η ουσιαστική σημασία της ελεύθερης αγοράς για την προστασία και του καταναλωτή και του εν γένει συναλλασσομένου δεν μπορούν, κατά τα ανωτέρω, να δικαιολογήσουν γενίκευση του εξωτραπεζικού ανωτάτου επιτοκίου, την οποία και καθιστούν πρόδηλα βλαπτική ως προς την αληθή προστασία των συναλλαγών. Για το λόγο αυτό, το Συμβούλιο φρονεί ότι η παρεμπόδιση σκέψη του Αρείου Πάγου δεν μπορεί να έχει αυτήν την έννοια γενίκευσης και να αποκλείει τη συγκεκριμένη εφαρμογή των γενικών ρητρών, οι οποίες, και σε θέματα των επιτοκίων και σε άλλα θέματα, αποτελούν την παραδεδεγμένη και ικανοποιητική προστασία των συναλλασσομένων. Αλλωστε προσεκτικότερη ανάγνωση ολόκληρης της ΙΧ σκέψεως

και ιδίως της σελ. 35 της Α.Π. 1219/2001 οδηγεί αβιάστως στο συμπέρασμα, ότι ο Αρειος Πάγος, με την κρίσιμη παρεμπόμπουσα σκέψη, δεν αποδέχεται γενική απαγόρευση κάθε υπέρβασης του ανωτάτου ορίου των εξωτραπεζικών επιτοκίων, αλλά, κατά το αληθές νόημα, δέχεται απλώς ότι τέτοια απαγόρευση ισχύει και μπορεί να ισχύει μόνο αν και εφόσον συντρέχουν in concreto οι όροι του 281 Α.Κ.

Με τις σκέψεις αυτές το Συμβούλιο εμμένει στη γνώμη που είχε εκφράσει στο πρακτικό του Ν.Ζ. 798/29.11.95.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Α. Γεωργακόπουλος

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
Π. Αδαμόπουλος

ΤΑ ΜΕΛΗ
Κ. Μπέης
Γ. Κασσιμάτης
Γ. Δ. Καλλιμόπουλος
Ν. Ρόκας
Φ. Χριστοδούλου

N.Z.798

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΣ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
Συνεδρία της 29.11.95

Μετέχουν οι καθηγητές κ.κ. Α. Γεωργακόπουλος, Πρόεδρος του Συμβουλίου, Γ. Κασσιμάτης, Ν. Ρόκας, Γ. Δ. Καλλιμόπουλος και Φ. Χριστοδούλου, Δικαστικός Σύμβουλος, μέλη. Γραμματέας ο δικηγόρος κ. Π. Αδαμόπουλος.

Ενόψει του υφισταμένου νομοθετικού καθεστώτος περί ανωτάτων ορίων τόκου, στα πλαίσια του οποίου ο προσδιορισμός του τόκου διενεργείται ως προς μεν τα εξωτραπεζικά επιτόκια από το Υπουργικό Συμβούλιο ως προς δε τα τραπεζικά από την Τράπεζα της Ελλάδος, ερωτάται το Συμβούλιο εάν, σε περίπτωση μη θεσπίσεως ανωτάτου ορίου για τα τελευταία αυτά (όπως συμβαίνει επί του παρόντος), μπορεί να θεωρηθεί ότι ισχύει και επ' αυτών το προσδιορισμένο αρμοδίως για τα εξωτραπεζικά επιτόκια ανώτατο όριο.

Επί του ανωτέρω ζητήματος το Συμβούλιο φρονεί τα εξής:

Κατ' άρθρον 293 ΑΚ το ανώτατο όριο του τόκου που οφείλεται από δικαιοπραξία και το ποσοστό του νομίμου ή του τόκου υπερημερίας προσδιορίζονται όπως

ορίζει ο νόμος. Ο ισχύων σήμερα νόμιμος τρόπος προσδιορισμού, καθοριζόμενος από τη διάταξη του άρθρου 15 του ν. 876/79, διενεργείται με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου, μετά πρόταση της Νομισματικής Επιτροπής (ήδη, κατόπιν του ν. 1266/82, της Τράπεζας της Ελλάδος).

Εξάλλου σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 2 του ν.δ. 588/48, όπως ισχύει σήμερα αντικατασταθείσα από τη διάταξη του άρθρου 2 του ν. 1046/80, δι' αποφάσεως της Νομισματικής Επιτροπής (ήδη Τράπεζας της Ελλάδος, κατά τ' ανωτέρω) δύναται να καθορίζεται και μεταβάλλεται, κατά παρέκκλιση κάθε γενικής ή ειδικής διατάξεως το ύψος του τόκου που ισχύει στις αναφερόμενες στη διάταξη αυτή τραπεζικές συναλλαγές (τραπεζικός τόκος).

Παρέπεται, από τις προαναφερόμενες διατάξεις, ότι από του έτους 1948 έχει καθιερωθεί ένα διπλό καθεστώς που ισχύει παραλλήλως για τον καθορισμό του ύψους των εξωτραπεζικών και τραπεζικών τόκων. Η χορηγηθείσα από τον νομοθέτη, διά νεωτέρου και ειδικού νόμου προς την τότε Νομισματική Επιτροπή αρμοδιότητα είναι πλήρης και αποκλειστική (καθώς τούτο προσηπιβεβαιούται και από την πράξη, διά του καθορισμού, παγίως, τραπεζικών και εξωτραπεζικών επιτοκίων με διαφορετικό τρόπο και από διάφορα όργανα, χωρίς μάλιστα να συμπύπουν χρονικώς οι αντίστοιχες αποφάσεις τους), αποτελεί δε νόμιμη άσκηση αρμοδιότητας η εκ μέρους της Τράπεζας αποφυγή καθορισμού ανωτάτου ορίου των τραπεζικών επιτοκίων.

Εξάγεται, κατά συνέπειαν, το συμπέρασμα ότι τα ανώτατα όρια που ισχύουν για τα εξωτραπεζικά επιτόκια δεν είναι δυνατόν να ισχύσουν αναλογικώς και επί των τραπεζικών επιτοκίων στις περιπτώσεις που η Τράπεζα της Ελλάδος δεν καθορίζει ανώτατο ύψος των τελευταίων, δεδομένου ότι η παράλειψη αυτή της Τράπεζας δεν δημιουργεί κενό αλλά συνιστά νόμιμη διαχείριση της ανατεθειμένης σ' αυτήν αρμοδιότητας.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Α. Γεωργακόπουλος

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
Π. Αδαμόπουλος

ΤΑ ΜΕΛΗ
Κ. Μπέης
Γ. Κασσιμάτης
Γ. Δ. Καλλιμόπουλος
Ν. Ρόκας
Φ. Χριστοδούλου